

Wankelende wereldorde en de kwetsbaarheid van maatschappelijke positie

Dat de wereld de laatste jaren toenemend wankel en gespannen aanvoelt, is voor velen een herkenbaar sentiment. Een gespannen wereldorde is dan ook geen abstract geopolitiek begrip, maar een emotie die doorwerkt in het dagelijks leven, in relaties, en in de spreekkamer. Oorlogen, polarisatie, en verschuivende machtsverhoudingen confronteren met existentiële vragen over veiligheid, rechtvaardigheid en positie. Wij leven in een tijd waarin zekerheden minder stabiel lijken dan voorheen. Machtsverhoudingen verschuiven, identiteiten worden herijkt, en dreiging is voor velen geen vaag gevoel meer. Wat betekent dat voor hoe wij onszelf en elkaar zien? Wat gebeurt er wanneer positie minder vast blijkt dan gedacht?

In dit katern benaderen twee bijdragen deze vragen vanuit verschillende invalshoeken. Eerst verkent prof. dr. Marieke Liem in haar column hoe statusdynamieken en veranderende genderverhoudingen samenhangen met dodelijk geweld tegen vrouwen (femicide) in Nederland. Vervolgens reflecteert dr. Iryna Frankova in de supervisie rubriek op de psychologische impact van aanhoudende oorlog en crisis, en op de klinische implicaties daarvan. Wat beide bijdragen verbindt, is de kwetsbaarheid van (maatschappelijke) positie. In het geval van femicide gaat het veelal om maatschappelijke en relationele statussen die het risico op het voorkomen van

Illustratie: DALL-E

femicide kunnen vergroten. In het geval van oorlogsdreiging gaat het vaak om existentiële veiligheid en verbondenheid. In beide gevallen zien we hoe externe spanningen zich vertalen naar innerlijke en interpersoonlijke processen. Voor hulpverleners betekent dit dat de spreekkamer steeds vaker een plek wordt waar mondiale ontwikkelingen, sociale structuren, en persoonlijke kwetsbaarheid samenkomen. De gespannen wereldorde wordt een actieve factor in hoe zowel cliënten als hulpverleners denken, voelen, en handelen. Misschien vraagt deze tijd van toenemende wereldspanningen om hernieuwde aandacht voor onze eigen positie als professionals. Hoe kunnen wij helder blijven in onze analyses zonder te veroordelen en te verharden? Hoe kunnen wij structurele spanningen erkennen, zonder individuele verantwoordelijkheden uit het oog te verliezen? Hoe wij luisteren en duiden in de spreekkamer doet ertoe. Juist in tijden van maatschappelijke spanning wordt onze manier van kijken en spreken onderdeel van de maatschappelijke werkelijkheid die wij mede vormgeven.

Dr. Janne Punski-Hoogervorst, MD PhD, is therapeut en oprichter van het Montreal Center for Logotherapy, onderzoeker aan de Universiteit van Haifa, en bestuurslid communicatie bij de NtVP.

Over de NtVP

De Nederlandstalige Vereniging voor Psychotrauma (NtVP) is een onafhankelijke vereniging, die streeft naar continue kwaliteitsverbetering op het gebied van psychotraumatologie voor diegenen die zich professioneel of binnen een professionele organisatie met psychotrauma bezighouden.

De NtVP maakt deel uit van de Europese vereniging voor Psychotrauma (ESTSS). De ESTSS heeft verbindingen met een groot aantal nationale verenigingen, waardoor een Europees breed netwerk van Psychotrauma verenigingen ontstaat.

COLOFON

Dit katern wordt verzorgd door de werkgroep Communicatie van de Nederlandstalige Vereniging voor Psychotrauma.

Redactie NtVP Katern: Janne Punski-Hoogervorst, Greta Piwanski

Contact: communicatie@ntvp.nl

© NtVP 2026

Statusdynamieken, masculiniteitscrisis en dodelijk geweld tegen vrouwen

Het doden van vrouwen in Nederland

Femicide is het doden van iemand vanwege het vrouwelijke gender. Academisch gezien is de operationalisering hiervan lastig, omdat het niet altijd mogelijk is het begrip duidelijk af te kaderen. In weinig gevallen weten we zeker of een vrouw louter is gedood om haar vrouw-zijn. Daarnaast is het vaak moeilijk om het specifieke motief te achterhalen; denk bijvoorbeeld aan talloze onopgeloste zaken, of situaties met ontkennende verdachten. Om dit soort moeilijkheden te omzeilen, spreken wij van femicide wanneer er sprake is van moord of doodslag op een vrouwelijk slachtoffer.

Met de Femicide Monitor hebben we een register gecreëerd om de aard en omvang van femicide in Nederland bij te houden. In deze monitor worden moorden en doodslagen met een vrouw als slachtoffer vanaf 2014 geregistreerd. Er vallen (ex-)partnerdodingen, moederdodingen, kinderdodingen, dodingen in de context van eerderrelateerd geweld, seksuele dodingen, roofmoorden, maar ook minder uitgesproken voorbeelden onder. De Monitor hanteert daarom een relatief brede definitie: elk geval van het om het leven brengen van een vrouw. Zo'n tool ontbrak tot heden, maar is noodzakelijk om antwoord te kunnen geven op de vraag

hoe vaak en in welke contexten femicide in Nederland voorkomt. Met de Monitor kunnen we ontwikkelingen observeren die relevant zijn voor wetenschappelijk onderzoek, beleidsmakers en om het algemene publiek inzicht te geven in het voorkomen van femicide. De Monitor baseert zich op een pakket aan bronnen, waaronder politiedata, data van het Openbaar Ministerie en de Raad voor de Rechtspraak. Uit ons onderzoek blijkt dat er tussen 2014 en 2024 in Nederland 448 vrouwelijke slachtoffers van moord en doodslag waren¹, ofwel rond de 40 vrouwen per jaar.

Mythen rond femicide

Het is belangrijk om niet te vergeten dat femicide breder is dan alleen (ex-)partnerdoding. Zestig procent van alle vrouwen die om het leven worden gebracht, worden door een (ex-)partner gedood. Maar 40% wordt door iemand anders om het leven gebracht, denk aan familieleden, burens, of in de context van een overval. In werkelijkheid is het vraagstuk, ook wat betreft interventies, complexer: effectieve preventie vraagt om een brede benadering waarin maatschappelijke factoren en structurele kwetsbaarheden worden meegenomen. Een eenzijdige focus op de strafrechtketen doet geen recht aan die complexiteit. De laatste mythe is dat femicide nu vaker voorkomt dan "vroeger". In de jaren '90 was het femicidecijfer ongeveer twee keer zo hoog als nu. Na een halvering in de jaren '00, zien we in de afgelopen tien jaar juist een plateau in het voorkomen van femicide.

Herkennen van risico

Omdat femicide zo'n breed begrip is, zijn de risicofactoren ook erg divers. We hebben het immers over heel veel verschillende typen moord. (Ex-)partnerdoding is een subtype van femicide waar veel aandacht naar uitgaat. Bij (ex-)partnerdoding, uitgaande van een traditionele heterocis man-vrouwrelatie, is één van de belangrijkste risicofactoren het verlies van status. Dit zien we bijvoorbeeld in relaties die in het begin gekenmerkt worden door een duidelijk statusverschil. Wanneer dat statusverschil begint te verschuiven, bijvoorbeeld wanneer de mannelijke partner arbeidsongeschikt raakt, of wanneer de vrouwelijke partner juist in status stijgt door factoren zoals werk of een grotere sociale kring, zien we dat het risico op (ex-)partnerdoding stijgt. Zo'n toenemend risico kan zich in de eerste instantie uiten in kleinerend gedrag, zoals het isoleren van de vrouw door haar te weerhouden van sociaal contact. Een andere belangrijke risicofactor voor (ex-)partnerdoding is eerder fysiek geweld in de relatie, zoals verwurging, wat met stip op één staat als belangrijkste risicofactor. Daarnaast moeten we ook maatschappelijke factoren, die met elkaar samenhangen, niet vergeten: genderongelijkheid, economische omstandigheden, schulden, psychische problema-

tië en verslavingsproblematiek, vormen allemaal risicofactoren voor femicide.

Een andere interessante risicofactor voor femicide is ook de zogeheten masculiniteitscrisis. De maatschappij is oorspronkelijk ontworpen volgens een relatief traditioneel patroon: eeuwenlang was het zo dat, als je als man geboren werd, je automatisch een hogere status kreeg op het gebied van werk, inkomen en sociale positie, in vergelijking met vrouwen. We leven nu in een tijd waarin dat niet meer vanzelfsprekend is. Met het wegvallen van die automatische status op basis van gender, en dus het verval van de automatisch hogere status van mannen, zien we ook de opkomst van de manosphere. De manosphere is een collectieve term voor een (online) subcultuur waarin masculiniteit en het terugwinnen van een automatisch hoge status door het man-zijn centraal staan. Door de groeiende gendergelijkheid zien we dat een bepaalde groep mannen in dit status-vacuüm juist inspiratie en erkenning van de manosphere vinden. We zien parallellen tussen de opkomst van de manosphere, en geweld tegen vrouwen vanuit statusverlies. Je zou kunnen spreken van een soort wet van communicerende vaten: mannen die, vanuit hun verlies aan status, hun toevlucht nemen tot geweld tegen vrouwen om het statusverschil te herstellen en terug te claimen. Femicide is daarvan een extreme afgeleide.

Prof. dr. Marieke Liem

is criminoloog en hoogleraar Veiligheid en Interventies aan de Universiteit Leiden. Haar werk richt zich op dodelijk geweld, in het bijzonder femicide, en analyseert verschillende perspectieven en relatiedynamieken om te begrijpen hoe dit geweld ontstaat.

Prof. dr. Marieke Liem

REFERENTIE

- 1 Liem, M., Breen, J. van, & Turpijn, E. (2025). Femicide in Nederland: een empirisch overzicht. *Justitiële verkenningen*, 51(3), 71-92. doi.org/10.5553/JV/016758502025051003005

SUPERVISIE

In de Supervisierubriek beantwoorden experts uit het netwerk van de NtVP uw vragen over onderwerpen uit het brede werkveld van de psychotraumazorg. Hebt u een vraag over indicatiestelling, behandeling of wetenschap over psychotrauma? Stuur hem naar communicatie@NtVP.nl onder vermelding van Impact Supervisie.

De vraag

Hoe kunnen hulpverleners cliënten ondersteunen die psychisch geraakt zijn door crises en aanhoudende oorlog?

Antwoord van de expert

Piekeren over dierbaren in een oorlogsgebied

Wat er gebeurt met dierbaren is psychologisch vaak even belangrijk als wat onszelf overkomt. Wij zijn geen geïsoleerde individuen, maar zijn met elkaar verbonden via relaties die ons zowel kunnen dragen als met angst kunnen vullen. Manieren vinden om informatie te delen en op de hoogte te blijven is daarom cruciaal. Mensen kunnen over continenten vluchten om aan gevaar te ontsnappen, maar onze banden nemen we altijd met ons mee. Juist daarom is het belangrijk deze verbindingen te blijven voeden en in contact te blijven, zelfs onder urgente omstandigheden. Verbinding met mensen die dergelijke ervaringen hebben, kan een krachtige bron van steun zijn.

Angst en zorgen om dierbaren in een oorlogsgebied zijn begrijpelijk en normaal, maar er zijn manieren om te voorkomen dat deze stress iemands gedrag volledig beheerst. Er bestaan bijvoorbeeld zelfhulptools met het doel om mensen te ondersteunen, zoals *Doing What Matters in Times of Stress*

(DWM): een digitale stressmanagementgids, ontwikkeld door de Wereldgezondheidsorganisatie, gebaseerd op Acceptance and Commitment Therapy (ACT). Het kernprincipe is dat onderdrukking van ongewenste gedachten en gevoelens averechts werkt. DWM leert mensen deze, voornamelijk middels mindfulness, toe te laten zonder erdoor gedomineerd te worden, en tegelijk te handelen naar hun waarden.

Indirecte blootstelling aan oorlogsgerelateerde stress via nieuwsuitzendingen en sociale media, kunnen gevoelens van angst, schok en bezorgdheid veroorzaken. Media-aandacht voor gewapende conflicten, vooral op sociale media, kan gemakkelijk leiden tot desinformatie, geruchten en speculatie, wat angst en stress verder aanwakkert. Idealiter draagt nieuwsvoorziening bij aan het verminderen van stress door feiten te bieden, zich te houden aan journalistieke standaarden, en waarschuwingen te geven bij mogelijk schokkend beeldmateriaal. Nieuwsvoorziening zou gericht moeten zijn op educatie en het stimuleren van hulpzoekend gedrag. Verantwoord omgaan met nieuwsconsumptie en het beperken van sociale media blootstelling, samen met bovengenoemde strategieën, kan helpen om constante zorgen over dierbaren in oorlogsgebieden te temperen.

Schuldgevoelens over eigen veiligheid

Schuldgevoel is een veelvoorkomende posttraumatische

Foto: Freepik

ervaring, zelfs wanneer mensen weinig invloed hebben op de omstandigheden. Vluchtelingen voelen zich vaak schuldig tegenover degenen die zijn achtergebleven in oorlogsgebieden. Op vergelijkbare wijze kunnen mensen die in conflictgebieden leven schuldgevoelens ervaren ten opzichte van mensen aan het front. Ook militairen kunnen schuld ervaren omdat zij hebben overleefd. Het lijkt alsof er tijdens oorlog geen ontsnappen is aan schuldgevoelens. Dit fenomeen staat bekend als *survivor's guilt*. Dit gevoel is vaak verbonden aan de overtuiging dat het leven van een ander is opgeofferd voor het eigen voortbestaan.

Overlevenden rapporteren vaak een sterke wens om hun overleving op de een of andere manier te compenseren. Vanuit een evolutionair perspectief zou overlevingsschuld kunnen bijdragen aan groepscohesie, het verminderen van onderlinge competitie, en het bevorderen van altruïstisch gedrag. Dergelijke gevoelens kunnen leiden tot hulpgedrag, versterking van sociale steun en uiteindelijk bijdragen aan posttraumatische groei. Er bestaat echter nog geen eenduidig bewijs dat het stimuleren van deze reparatiedrang binnen individuele therapie helpend is. Sommige professionals waarschuwen dat dit de overtuiging van iemand kan versterken dat diegene iets verschuldigd is aan anderen. In oorlogstijd kunnen de ervaringen echter wezenlijk verschillen. Wanneer het voortbestaan van een hele groep op het spel staat, kan anderen helpen ook een copingstrategie zijn. Dit versterkt zowel het gevoel van persoonlijke effectiviteit als de effectiviteit op groeps- of collectief niveau.

Tijdens aanhoudende crises kunnen therapeuten verschillende strategieën inzetten om cliënten te ondersteunen. Het normaliseren en valideren van schuldgevoelens, in combinatie met het bevorderen van constructief altruïstisch gedrag, kan bijzonder effectief zijn bij het begeleiden in tijden van voortdurende crisis.

Hoop en psychologische veerkracht

Langdurige stress komt voor tijdens oorlogen, pandemieën, en stedelijk geweld, maar ook binnen gewelddadige of dysfunctionele gezinnen. Veerkracht en kunnen omgaan met tegenslagen zijn inherent aan de menselijke natuur. Hoewel ieder mens sporen van veerkracht in zich draagt, moeten deze soms worden gecultiveerd, geactiveerd, beschermd, en ondersteund worden door bewuste keuzes, handelingen en hoop. Met andere woorden: benaderingen moeten helpen om de impact van stressoren op gevoelens te beperken en effectief copinggedrag te ondersteunen.

We spreken van effectieve coping wanneer:

- we in staat blijven om te doen wat er van ons gevraagd wordt op het werk, op school, of thuis;

- we, hoewel emoties ons soms kunnen overweldigen, niet voortdurend volledig door emoties worden beheerst;
- we na verloop van tijd realistischer worden en onze verwachtingen beter afstemmen op de nieuwe realiteit, waarin niet alle verwachtingen worden vervuld, en we weer successen ervaren in plaats van enkel mislukkingen;
- we, ondanks fouten in onze inschattingen of plannen die niet het gewenste resultaat opleverden, onszelf niet voortdurend verwijten maken en een positief zelfbeeld behouden;
- en we ons vermogen behouden om warmte en betekenis te ervaren in contact met anderen: bijvoorbeeld kunnen lachen om grappen, onze dierbaren omhelzen, en hun nabijheid en genegenheid voelen.

Interventies voor mensen in langdurige en aanhoudende crises dienen te worden afgestemd op persoonlijke doelen, prioriteiten, behoeften en beschikbare hulpbronnen, met een focus op het versterken van copingeffectiviteit in plaats van het direct behandelen van traumagerelateerde klachten.

REFERENTIES

Shalev, A. Y. (2022). *Surviving Warfare Adversities. A Brief Survival Advice for Civilians Under War Stress. Psychosomatic Medicine and General Practice*, 7(1): e0701357. doi.org/10.26766/pmgrp.v7i1.357

Danieli, Y. (2023) *Multigenerational Legacies of Trauma. Psychosomatic Medicine and General Practice*, 8(1): e0801409. doi.org/10.26766/pmgrp.v8i1.409

Murray, H., Pethania, Y., & Medin, E. (2021). *Survivor guilt: a cognitive approach. The Cognitive Behaviour Therapist*, 14, e28. doi.org/10.1017/S1754470X21000246

Shalev, A. Y. (2026). *Evaluating Traumatic Stress During Prolonged Disruptive Events. In Digital Innovations for the Prevention and Treatment of PTSD in Military Contexts. Vermetten, Frankova et al. (Eds.) (pp. 22-28). IOS Press. doi.org/10.3233/NHSDP250077*

Frankova, I., & Sijbrandij, M. (2025). *Preventing common mental health problems in war-affected populations: the role of digital interventions. Frontiers in Digital Health*, 7, 1586030. doi.org/10.3389/fdgth.2025.1586030

OVER DE EXPERT

Dr. Iryna Frankova, MD, PhD, is senior onderzoeker and psycholoog bij ARQ, Nationaal Psychotrauma Centrum. Daarnaast is zij postdoctoraal onderzoeker bij de afdeling Klinische, Neuro-, en Ontwikkelingspsychologie van de VU Amsterdam. Haar onderzoek en klinische praktijk richten zich op de impact van voortdurende traumatische stress op de mentale gezondheid van de door oorlog en tegenspoed getroffen Oekraïense bevolking.

Dr. Iryna Frankova